

Charles Chadwick

Brief aan Sally

Vertaald door
Marja Borg

Anthos|Amsterdam

1

Ik heb haar nu al een hele tijd niet gezien. Ik mis haar bezoekjes nog steeds, hoewel steeds minder. Ze waren een welkome afwisseling op de dames van tafeltje-dek-je en de gezinshulp die eens per week komt. Het was net alsof ze het leven opnieuw voor me uitvond, met haar gebabbel over haar ouders en de buitenwereld, met dat enthousiasme van haar; het deed me denken aan hoe ik ooit misschien had willen zijn, nooit had kunnen zijn. Nee, het is niet waar dat ik haar minder mis.

Ik zit voor het raam van mijn flat naar de tuinen te kijken tot het donker wordt. En zelfs dan doe ik de gordijnen niet dicht, want achter de ramen aan de overkant zijn de lampen aangegaan en daarachter gaat de wereld gewoon door, alsof volstreckte duisternis onmogelijk is. In de tuinen is leven, zelfs in de winter. Een maand geleden heb ik twee vossen gezien. Er zijn ook wat katten, met hun gekrijs afen toe. Seks of woede, vraag ik me af. In de zomer valt er genoeg te beleven, mensen die tuinieren, wat rondhangen met hun hapjes of drankjes, kinderen die spelen. Soms verheft zich een stem – een plotselinge schreeuw waarvan ik de reden nooit te weten zal komen.

Vanuit mijn hoekje in de wereld vang ik glimpen op van levens waarvan ik niets weet. Misschien zien ze me wel achter het raam naar buiten zitten kijken. Op een keer stak ik mijn hand op naar een man die drie tuinen verderop zijn gras aan het maaïen was. Hij reageerde niet. Misschien dacht hij wel: dat zit daar altijd maar een beetje naar buiten te kijken, dat rare ouwe mens, treurig gewoon. Misschien had hij niet door dat ik mijn hand naar hem opstak en dacht hij dat ik alleen mijn gordijn rechte trok. Misschien dacht hij wel dat ik bijna blind was en hem helemaal niet kon zien, dat ik altijd maar wat in een wazige verte zat te staren. Misschien dacht hij zelfs niet eens dat een leven zoals het mijne treurig is. Misschien had hij wel wat anders aan zijn hoofd en kwam de schreeuw die ik had gehoord van hem. Hij had een gezin. Genoeg om zich de hele dag en een groot deel van de nacht zorgen om te maken, zijn eigen treurigheid. Hij had wel betere dingen te doen dan zijn hand opsteken naar een onbekende die zo te zien stokoud was. Klinkt dit alsof ik defaitistisch ben of vol zelfmedelijden zit? Dat is het niet. Het is gewoon dat ik het leven zie doorgaan, de ontspannen kant ervan, en wat ik daarvan weet, is slechts giswerk.

De mensen beneden me, in de flat op de begane grond, maken ook gebruik van de tuin, hoewel je die nauwelijks zo kunt noemen: gras overwoekerd door paardenbloemen en onkruid, een paar verwilderde struiken en een halfdode appelboom. Ze zijn hier ongeveer twee jaar geleden komen wonen, een al wat ouder echtpaar, waarschijnlijk gepensioneerd. Ze zitten op het terrasje onder mijn raam, tot nu toe nooit met ander gezelschap. Twee jaar al en ik heb ze maar één keer gesproken. Wat leven we toch in een rare wereld! Ongeveer twee maanden nadat ze hier waren komen wonen, klopten ze hard op mijn deur en ze bleven kloppen totdat ik kon opendoen. Ze keken verbaasd langs me heen naar de boeken, alsof ze onver-

wacht op iets schokkends waren gestuit, zoals een orgie in volle gang. Mijn eerste gedachte was dat ze zich kwamen voorstellen, maar ze kwamen zich beklagen over de verfladders die van mijn vensterbank op hun stoepje en deurmat waren gevallen. Of ik toevallig overwoog om de buitenboel te laten schilderen? Ik zei dat ik dat niet overwoog. Ik heb niet eens gezegd dat het me speet. Ik had niet zo moeten reageren. De onbewuste blik van wrevel op mijn gezicht zal het er niet beter op hebben gemaakt. Geen wonder dat ze daarna nooit meer een woord met me hebben gewisseld. Eigen schuld enzovoort. Ik zie ze nog staan, naast elkaar voor mijn deur: gezichten waarvan woede, verdriet, hoop, vrolijkheid, zelfs liefde, al lang geleden waren afgewist. Ooit moeten daar de gewone dingen van het leven toch van af te lezen zijn geweest? Ik ben onbeleeft tegen ze geweest, maar besef nu pas dat ze dat helemaal niet erg vonden. Zo zag hun leven eruit; het was wat ze gewend waren. Het was gewoon ondenkbaar dat ze met hun roze, mollige gezichten, hun keurige grijze haar en preutse lippen zouden zeggen: 'Als we u ergens mee kunnen helpen, vraag het ons dan gerust.' Ondenkbaar dat iemand zo iets tegen hen zou zeggen. Oordeel ik misschien oneerlijk, onaardig over hen? Heb ik het alleen maar over mezelf, terwijl ik andere mensen afschrijf en Sally mis?

Je zou je leven graag eindigen met een paar zekerheden, bijvoorbeeld dat je weet waarom een groet niet wordt beantwoord. Ik zit echt niet de hele dag uit mijn raam te kijken. Mijn stoel staat nu eenmaal op die plek. Op die plek lees ik, en ik schrijf er ook. Ik doe er lang over om naar de keuken of de badkamer te komen. Onnodig eraan toe te voegen: met behulp van mijn rollator. Ik ga ook weleens naar de voorkamer, die op de straat uitkijkt en waar ik mijn boekenplanken heb en een bureau. Maar ik zit daar niet zo prettig, dus nadat ik een rekening

heb betaald of wat dan ook, ga ik altijd zo snel mogelijk terug naar mijn stoel.

Ik ben blij dat ik geen correspondentie hoeft te voeren. Tegenwoordig stuur ik negen kerstkaarten aan oud-collega's, nee, zeven. De gezinshulp koopt ze voor me. Twee jaar geleden was het een pakje kaarten voor een goed doel, met een roodborstje met een takje hulst in zijn snavel erop. Het goede doel was een zorgboerderij in Northumberland, waar gehandicapte jongeren zich nuttig kunnen maken. Ik heb hun een cheque gestuurd en als bedankje kreeg ik een brochure met foto's van de jongeren die allerlei taken verrichtten op de boerderij en in de keuken. Het gekke was dat ze niet hun best deden om – op commando – te lachen naar de camera. Ze zagen er oprecht vrolijk uit, alsof ze alleen maar dankbaar konden zijn voor wat het leven hun te bieden had. Hier geen giswerk.

Het jaar daarna heb ik mijn hulp gevraagd om religieuze kaarten voor me te kopen en ik moest uitleggen dat dat kaarten waren met plaatjes van de maagd Maria en het kindeke Jezus. Ze leek dat verzoek nogal excentriek te vinden, zorgelijk zelfs, alsof ik lid was van een of andere rare sekte. Dat heb ik voor de grap zelfs nog tegen haar gezegd, maar ze verstond het woord 'sekte' verkeerd en haastte zich hoofdschuddend naar de badkamer. Het kan me niet schelen of ze wel of niet denkt dat ik een christen ben. Ikzelf heb het opgegeven me af te vragen of ik dat nu wel of niet ben – er is te veel wat me aan het twijfelen brengt, je kunt alleen maar afwachten, dan merk je het vanzelf, of niet. Maar ik vind het gewoon gepast om met kerst afbeeldingen van de geboorte van Jezus te sturen. Een roodborstje met een hulstakje in zijn snavel brengt toch een ander gevoel over. Ik vind het jammer dat voor die jongeren in Northumberland juist dat plaatje was uitgezocht. Maar aan de andere

kant heeft de leiding daar misschien gedacht dat het beter was om hen niet ook nog eens op te zadelen met een geloof, terwijl ze het al zo moeilijk hadden...

Uit mijn toon valt natuurlijk duidelijk op te maken dat ik Sally's bezoeken heb gemist. De eerste keer dat ik haar zag, staat me nog helder voor de geest. Het was eind maart. De flat boven me stond al ongeveer een maand leeg en ik wist niet goed wat ik moest denken toen ik iemand de trap op hoorde lopen, zo te horen met een paar koffers. Er waren al meer mensen naar de flat wezen kijken en ik hoopte dat de volgende bewoners niet zouden lijken op het vorige stel, dat de trap op en af was geden-derd en dat heel hard met elkaar praatte wanneer de televisie niet aanstond; als die wel aanstond, gaf dat nog meer lawaai. Aan de andere kant was het prettig om te weten dat er zagezegd hulp in de buurt was.

Ik hoorde de nieuwe bewoner rondlopen en zich installeren, maar ze liep lichtvoetig, alsof ze zich nu al had voorgenomen om de ideale buurvrouw te zijn. Dat was ook zo'n beetje het eerste wat ze zei, toen ik nadat ze langdurig had aangeklopt eindelijk de deur voor haar kon opendoen.

Nadat ik met mijn rollator moeizaam aan de kant was ge-gaan, liep ze langs me heen en draaide zich om voor het bureau. Ze begon ermee zich te verontschuldigen. 'Het spijt me dat ik u lastigval. Maar ik ben uw nieuwe buurvrouw en ik wilde me even komen voorstellen. Ik ben Sally.' Ze wilde me een hand geven en moest toen weer zeggen dat het haar speet omdat mijn handen zwaar op de rollator steunden.

'Ik ben Naomi Marshall,' zei ik met mijn ongeloofwaardige glimlach.

'Ik zal echt proberen om geen lawaai te maken,' zei ze.

Ik schuifelde de kamer in en vroeg me alleen maar af wat

voor indruk mijn glimlach had gemaakt, typisch de glimlach van een oude vrouw, met verbittering erin, en dat niet altijd onbedoeld. Of leek hij misschien alleen maar op een lelijke grijns, een imitatie van hoe een glimlach er volgens mij uit hoorde te zien, want ik was allang vergeten wat glimlachen was of waar het voor bedoeld kon zijn. Die gedachten schoten door mijn hoofd terwijl Sally ruimte voor me maakte en naast het bureau ging staan. Toen ze ertegenaan stootte, slaakte ze een siggeluidje om haar eigen onhandigheid. En ik vroeg me af of ik ooit zo had geglimlacht; had ik zo naar Arthur geglimlacht toen hij – om een uitdrukking te gebruiken die hij zelf nooit zou bezigen – een oogje op me had? Sally's glimlach, tja, die was gewoon prachtig. Toen ze binnen was gekomen, had ze gefronst, maar nu was het alsof ik iets heel grappigs of bemoedigends of verrassends, of al die dingen tegelijk, had gezegd; zoals ze ineens glimlachte alsof ze ontdekte hoe blijdschap voelde, of geluk, of een blijvende aanleg daarvoor.

‘Maak je daar nu maar niet druk over,’ zei ik. ‘Maar dank je wel. Niet iedereen is zo attent. Meestal is dat niet waar mensen het eerst aan denken.’

Ze keek om zich heen. ‘Wat veel boeken!’

Ik moest terug naar mijn stoel en terwijl ik wegliep, mompelde ik: ‘Ja, het zijn er aardig wat.’ Het was er nogal vijandig uitgekomen, dus draaide ik me om – deze keer geen kans op een glimlach – en zei: ‘Als jij nou eens een kopje thee voor ons ging zetten? Tenzij je liever sherry hebt.’

Weer dat enthousiasme. ‘Ik zou heel graag een kopje thee lusten.’

Ik zal proberen om het me weer voor de geest te halen: ze zette thee terwijl ik terugschuifelde naar mijn stoel. Mijn bed staat aan de andere kant bij het raam, en daar ging ze zitten terwijl we theedronken. Eerst vroeg ze of ik al die boeken had gelezen en ik

zei, ja, ik geloof van wel, maar dat ik van de meeste al niet meer wist waar ze over gingen, en ik voegde eraan toe dat ik ze graag om me heen had, voor het geval ik ooit mijn herinneringen eraan wilde ophalen, zoals wanneer en waarom ik ze had gekocht. Het antwoord was veel te lang, gespeeld verontschuldigend, lichtelijk pedant. Ze wilde geloof ik dat ik meer over mijn leven zou vertellen, maar dat was wel het laatste wat ik wilde. Dus zorgde ik ervoor dat ze me wat over het hare vertelde. Uit haar toon kon ik opmaken dat ze haar leven maar gewoontjes vond vergeleken bij hoe het mijne moest zijn geweest, te oordelen naar de boeken en een paar van de titels waarop haar oog mischien was gevallen. Ze praatte snel maar haperend, alsof ze zich er zo snel mogelijk van af wilde maken, alsof ze had geleerd dat je zo min mogelijk over jezelf moest praten. Ik begon toen al te denken dat ze te goed was voor deze wereld. En te mooi. Of mischien was het niet echt schoonheid, maar simpelweg een arge-loze onbevangenheid, een zich niet bewust hoeven zijn van haar schoonheid of wat dan ook, alsof ze nog nooit op haar uiterlijk was gewezen. Ik kon me heel gemakkelijk voorstellen dat iemand verliefd op haar zou worden. Ik kon me heel gemakkelijk voorstellen dat iemand haar miste.

‘Er valt eigenlijk niet zoveel over mijn leven te vertellen.’ Dat was hoe ze begon. ‘Mijn moeder leest soms van die romantische boekjes, maar mijn vader heeft er eigenlijk geen tijd voor. Hij vindt het af en toe wel leuk om een thriller te lezen. Hij werkt heel hard voor ons. Mama ook. Nou ja, hoe dan ook... Volgens mij zou mijn broertje weleens een echte lezer kunnen worden. Hij is helemaal in de ban van Harry Potter. Zelf ben ik nooit zo’n lezer geweest...’

Ja, de aanwezigheid van boeken maakte dat ze zich verontschuldigde, zich schaamde zelfs, voor haar onwetendheid. Daar wilde ik niets van hebben, maar ik wist niet hoe ik er een eind aan kon maken zonder neerbuigend over te komen. Het

was wel duidelijk dat ze veel van de familie die ze had achtergelaten hield. Binnen de kortste keren wist ik dat haar ouders in Somerset woonden, dat ze een commerciële opleiding had gevolgd en dat ze in Londen meer carrièremogelijkheden dacht te hebben. 'Ik ben eigenlijk behoorlijk ambitieus,' zei ze. 'Al zou u dat misschien niet denken.'

Ik was blij dat ik bij het raam zat, zodat ik naar buiten kon kijken in plaats van naar haar. Dat maakte het voor haar gemakkelijker om door te gaan. Toen ze net in Londen was, had ze een pension gevonden waar ze ongeveer een maand had gewoond. Dit was haar eerste flat. Ik kon haar wel wat vertellen over de vuilophaal en de post, maar aanvankelijk was ik bang dat ik haar niets nuttigs over het openbaar vervoer en de buurtwinkels kon vertellen. Ze was zelf al op onderzoek uit geweest en vertelde me dingen over de buurt die allang uit mijn gezichtsveld waren verdwenen. Ik had in geen tijden zo'n aangenaam uur beleefd – dit meisje met haar enthousiaste ogen, het golvende donkerblonde haar en een mond die er op de een of andere manier moeite mee leek te hebben om bij te houden wat ze allemaal wilde vertellen. Een gulle mond noemen ze dat, meen ik me te herinneren. Haar mond was waar je vooral naar keek wanneer ze sprak, niet die grote ogen die nog maar kort geleden waren gestopt met huilen, zoals ik onwillekeurig dacht. Misschien miste ze haar familie juist wel extra door erover te praten. Want ze sprak heel warm over hen, over hun huis en de tuin en de hond en de kat, zelfs over het konijn. En zo eindigde onze eerste kennismaking.

'Ik moet mijn moeder bellen,' zei ze. 'Ze maakt zich zorgen om me, helemaal alleen in de grote stad en zo. Arme mama!'

Op dat moment wenste ik dat haar telefoon kapot was en ze die van mij zou moeten gebruiken. Het was onnozel om zoiets te denken in deze tijd van mobiele telefoons. Ik wist dat ik

nooit iets voor haar zou kunnen doen en dat zij het soort meisje was dat altijd iets zou bedenken wat ze voor mij kon doen. Ze stond op om weg te gaan. Ik zou haar missen en liep daar nogal mee te koop door te zeggen: 'Je komt er zelf wel uit, hè? En je kunt langskomen wanneer je maar wilt. Graag zelfs. Ik wil graag van je horen hoe je het redt in die grote boze wereld.'

'Dat is precies hoe mijn moeder erover denkt. Ze zegt dat er in Taunton ook goede banen in de verkoop te vinden zijn...'

En toen vertrok ze, met nog een laatste zwaai en weer die glimlach, alleen nog breder. En niets in die glimlach suggereerde dat ze ingenomen was met zichzelf omdat ze een oude vrouw blij had gemaakt. Nee, het was zelfs, het was bijna, alsof ik háár blij had gemaakt.

Die eerste lenteweken kwam ze bijna elke avond na haar werk bij me langs. In het weekend ging ze naar haar ouders. Ze vertelde me over haar baan, als vertegenwoordigster van een cosmeticamerk. Dat begreep ik er tenminste uit. Ze deed er weifelend over en uit de manier waarop ze naar me keek, maakte ik op dat ze het gewoon niet erg tactvol vond om het over cosmetica te hebben met een rimpelige oude vrouw die bij benadering al in geen eeuwen cosmetica had gebruikt. Soms keek ze me onderzoekend aan, heimelijk zelfs, voordat ze iets zei. Ze wilde er helemaal zeker van zijn dat ze me niet in verlegenheid zou brengen, vooral niet omdat ik al die boeken had gelezen. Ze had al ontdekt dat dat moeilijk te voorkomen is als je iemand niet kent.

Zoals ik al heb gezegd, ze wilde dat ik het over mezelf had. Toen ik bijvoorbeeld in het voorbijgaan iets zei over 'mijn jaren in Afrika', klapte ze bijna in haar handen en zei: 'O, daar moet u me over vertellen! Was het er bloedheet en waren er slangen en olifanten en zo?'

Wat kon ik haar in vredesnaam vertellen over die lang vervlogen wereld? Hoe kon ik haar vertellen over Arthur en die arme Leah, hoe kon ik in een paar zinnen die hele ingewikkelde tribale wereld samenvatten? Hoe kon ik zeggen: 'Als het je echt interesseert, zou je dit boek eens moeten inkijken?' En haar dan een ontoegankelijk antropologisch verslag lenen over huwelijk en gezin en sociale verbanden binnen die en die stam – of misschien zelfs een boek van mezelf.

Dus haalde ik alleen maar mijn schouders op en zei: 'Dat is heel lang geleden. Er is veel veranderd. Toen had je nog geen aids en, nou ja...'

Ze leunde naar voren, met open mond, alsof ze zich voorbereidde op vragen, zo graag wilde ze naar me luisteren, van me leren. 'Ik heb op tv zulke verschrikkelijke dingen over Afrika gezien. Het is daar echt afschuwelijk, hè? Die kinderen, nou ja, iedereen eigenlijk daar. Dan zou je echt iets willen doen, hè? Ik bedoel, mijn vader en moeder storten met kerst altijd geld... U heeft vast heel veel gedaan om te helpen. Ik wou...'

Ik schudde mijn hoofd. 'Het was beslist niet overal zo. Ik heb niemand geholpen. Ik heb alleen heel veel vragen gesteld. Waar ik was... Ik zal je wel een keer wat foto's laten zien, van het dagelijkse leven in een dorp, maar niet nu...'

'Dat zou ik heel leuk vinden,' zei ze.

'Als je meer over Afrika te weten wilt komen, moet je niet naar het oeverloze geklets van een oude vrouw zoals ik luisteren. In mijn tijd...'

Ik had op abrupte, zelfs onbeleefde toon gesproken, en ze zei: 'O, het spijt me. Ik wilde niet...'

Ze stond op om weg te gaan. Wat speet haar precies? Wat had ze gewild? Ze was bang dat ze misschien een terrein vol schaamte en gêne had betreden, dat ze nieuwsgierig en ongevoelig was geweest met haar vragen naar het leven van een oude vrouw. Met de toon die ik had aangeslagen, had ik net zo goed

kunnen zeggen: 'Dat gaat je helemaal niets aan, jongedame.'

Toen ze wegging, met een zwaai, blies ik haar een soort kusje toe, maar misschien dacht ze wel dat ik mijn hand voor mijn mond hield om een boertje te verbergen. Ik wou dat ik haar een geloofwaardige glimlach te bieden had, een glimlach die niet onderdeel voor de hare.

'Kom gauw weer langs,' riep ik haar na toen de deur dichtging.

Nu ze alleen nog maar een herinnering is, zal ik proberen alles samen te vatten. Ik neem aan dat ze verder is gegaan met haar leven, dat ik niet belangrijk genoeg was voor haar om afscheid van te nemen, of dat ze zichzelf daar niet toe kon zetten. Er zit niets anders op dan dat te aanvaarden. Uiteindelijk is dat zo'n beetje alles wat er is: aanvaarding. Ze heeft altijd geweten hoeveel plezier haar bezoeken me verschaften. Ik vroeg haar wel eens om een paar dingen voor me mee te nemen uit de supermarkt. Ze vond het fijn dat ik dat vroeg, dat was onderdeel van haar plezier. Maar het was niet alles. In het begin had ze zelf nog geen vrienden gemaakt, en ze was er de persoon niet naar om dingen voor zich te houden. Ze vertelde me over de meisjes die ze als vertegenwoordigster tegenkwam, die in de steek waren gelaten door hun vriendjes of verliefd waren geworden op getrouwde mannen of van wie de moeders ziek waren of die schulden hadden of zichzelf te dik vonden, of met wie ze het had over wat er in de mode was. Ze zette altijd thee voor ons en ik luisterde naar haar en knikte en zei dingen als: 'Och, wat naar voor haar.' Of ik informeerde naar iemand over wie ze me bij een eerdere gelegenheid had verteld. Wat er ook maar voor nodig was om haar aan de praat te houden.

Al snel waren er tekenen dat ze een leven begon te leiden naast haar werk. De bezoeken werden wat later en soms ging ze, hoe-

wel ik altijd de lamp in mijn kamer aanhield en de deur op een kier, meteen door naar boven, op kousenvoeten, alsof ze dacht dat ze me zo laat niet meer mocht storen en dat ik misschien wel in bed lag. Soms klopte ze ook alleen maar even aan en stak haar hoofd om de hoek van de deur met die onveranderlijke glimlach van haar. Ik zei tegen haar dat het nooit te laat was om even binnen te komen en dat ik zelden voor twaalf uur naar bed ging. Waarschijnlijk dacht ze dat ik dat alleen maar uit beleefdheid zei. Ik deed mijn deur pas dicht nadat ik haar thuis had horen komen, en vroeg me dan af of ze wel had gemerkt dat ik hem open had laten staan. Natuurlijk zal ze ook niet het risico hebben willen lopen dat ik genoeg van haar zou krijgen, of dat we elkaar simpelweg niets meer te zeggen zouden hebben. Mijn vragen over hoe het was om in Somerset op te groeien waren in elk geval op. En ik kon moeilijk zeggen: ik zal je eens over mijn tijd in Afrika vertellen, waar overigens mijn man is vermoord. Ik wou dat ik helemaal zeker kon weten dat ze geen genoeg van me heeft gekregen. Want wat had ik nu eigenlijk bijgedragen? Was het wijsheid wat ze van me verlangde? Of raad? Of mijn herinneringen? Ze heeft me er nooit meer naar gevraagd. Ze wilde geen nieuwsgierige vragen stellen. Als ik haar iets wilde vertellen, dacht ze, dan zou ik dat wel doen wanneer ik daaraan toe was. Iedere keer dat ze binnenkwam, bleef ze even staan kijken naar de planken vol boeken en de stapels papier eronder. Misschien om zichzelf eraan te herinneren...

O ja, ik was gaan vrezen dat ze me saai begon te vinden. Wat voor Arthur zou hebben gegolden, met al zijn gepraat over ontwikkelingshulp. Hoewel hij nooit wilde dat mensen wisten wat hij precies deed, alleen maar dát er iets werd gedaan. Tegen de nieuwe vrienden die ze maakte, zei ze vast: 'Beneden me woont een oud mens dat heel veel boeken heeft en almaar door

emmert over Afrika en zo. Ze zal wel eenzaam zijn, denk ik. Ik hoop maar dat ik later niet zo word.' Misschien zei ze dat soort dingen ook wel tegen haar ouders. Maar ik hoop dat het, uit alles wat ik tot nu toe heb gezegd, duidelijk is dat ik eigenlijk geen moment geloofde dat Sally ooit zo over me zou praten. Ik moet ook duidelijk maken dat ik van haar hield, dat ik het niet moeilijk vond om in haar een van de meisjes te zien over wie ze me had verteld, de meisjes die in de steek waren gelaten door hun vriendjes, die verliefd waren op getrouwde mannen, wier moeders samenwoonden met geile bokken of andere ongewenste types. Ik wilde dat ze over zichzelf praatte. Ik wilde niet over mij praten, ik wist alles over mezelf al, genoeg in elk geval. Ik had niet de geringste aanvechting om indruk op haar te willen maken. Misschien is dat geen houden van, maar alleen het verlangen dat de ander van jou houdt.

Nu, halverwege de zomer, heb ik mijn uitzicht op de tuinen, waar meer te beleven valt hoewel sommige ramen aan de overkant aan het zicht zijn onttrokken. En zoals altijd kan ik natuurlijk niet ontsnappen aan mijn herinneringen, iets wat verhevigd wordt door de lange avonden. Op mijn leeftijd zijn herinneringen het enige wat we nog hebben. En er zijn er meer dan genoeg die ik eindeloos kan ontleden en ontwarren. Nee, dat is niet wat ik ermee kan doen. Ze zijn niet met elkaar verknoopt. Ze komen en gaan gewoon, vertrouwd en steeds hetzelfde, maar wel altijd met een toevoeging, een persoon, een setting, een gebeurtenis die eerst vergeten was. Behalve mijn boek en artikelen heb ik twee verslagen geschreven over mijn tijd in Afrika. Ik weet niet meer precies waarom. Misschien dacht ik dat ik ooit mijn memoires zou willen schrijven, een roman zelfs. Nu niet meer. Ik denk dat ik er nog één laatste keer naar kijk en dan alles weggooi. Ik wil niet dat vreemden een nieuwsgierige blik werpen op de waarheden en halve waarhe-

den van mijn leven. In al die aantekeningen is de herinnering versteend, heeft het resumeren en selecteren al plaatsgevonden. Wat is afgedankt, is uitgewist, waardoor er minder kans is op dat toevallige komen en gaan waarin het geheugen zo goed is, en het nauwelijks meer is dan een voortdurende herinnering aan het verglijden van de tijd, aan wat verloren is gegaan, aan de mislukking en spijt voorbij het licht van de lamp waar de dichter het over heeft. Een andere dichter had gelijk: het is 'een lied dat doodt' om herinnerd te worden aan 'de velden zonder leed en strijd' en 'het land van Tvrede[n]heid'.

Terwijl ik hier op een warme zomeravond uit het raam naar de tuinen zit te kijken en deze twee mappen papier doorblader, vraag ik me af wat ik aan het doen ben, behalve herinneringen oproepen, de bewijzen doornemen dat ik überhaupt heb geleefd. Het is genoeg, het is meer dan genoeg, dit is wat het is, dit is waar ik het mee moet doen. Dus waarom zou ik hier zitten wachten op een klop op de deur? Ze waren slechts een intermezzo, de bezoeken van een meisje dat kwam en ging, een meisje dat nu zelf deel is gaan uitmaken van die drukke, mistige optocht van herinneringen aan wat ooit is geweest. En met in mijn achterhoofd nu, voortdurend, de angst dat haar iets is overkomen, dat ze een wild en gevaarlijk leven leidt met die nieuwe vrienden van haar. Of anders stel ik me voor dat ze een gezegend leven leidt, een huis, een haard, opgroeiende kinderen, een weinig opzienbarend leven, maar wel vol voorkomendheid en vriendelijkheid, een paar goede daden en goedsrust.

Ik vraag me nog steeds af waarom ze bleef komen, na dat eerste beleefdheidsbezoekje om zichzelf voor te stellen, en niet alleen omdat ze gewoon een goede buur wilde zijn door te vragen of ze soms boodschappen voor me kon doen. Ze was het soort meisje

voor wie dat allemaal vanzelfsprekend is, een meisje dat haar opvoeding altijd met zich meedraagt. Ik kan me haar ouders precies voorstellen, altijd op zoek naar wie of waar ze kunnen helpen. Bij haar derde of vierde bezoekje heeft ze me zelfs een foto laten zien van haar ouders, samen met haar broertje. Ze liet me hem zien zoals mensen foto's van hun kinderen tonen aan iemand die ze heel lang niet hebben gezien. De foto was niet geposeerd. Iemand had hen gekiekt in een zonnige tuin, waar ze allemaal zo hun bezigheden hadden: haar vader met een hark in de hand, haar moeder met een lege mand, de jongen aan het spelen met een tuinslang en Sally zelf over hem heen gebogen, misschien om de sproeier te verstellen... Het was geen grote tuin en het huis erachter was twee-onder-een-kap, zoals er miljoenen zijn in het hele land. Ik keek naar de foto en toen weer naar Sally, naar de trots en liefde op haar gezicht, en ik dacht: godzijdank dat dit allemaal nog steeds bestaat. Ze stak haar hand uit om de foto weer te pakken, maar ik trok hem terug om nog wat langer te kijken. Ik wilde nog wat meer van Sally zien, met haar ouders die naar haar glimlachten terwijl ze haar handen over die van haar broertje op de sproeier van de tuinslang legde. Ze had een vastbesloten maar geamuseerde uitdrukking op haar gezicht.

‘Wildeste je hem soms van hem afpakken?’ vroeg ik. ‘Je kijkt een beetje boos.’

‘Nee hoor! Hij had hem op een eekhoorn gericht die mama's bloembollen had opgegraven. Ik wilde een langere straal maken.’

Ze fronste naar de foto toen ze dat vertelde. Dat was vast niet om zichzelf aan dat moment te herinneren. Maar natuurlijk was het al begonnen: de tijden van weleer die nooit terugkeren. ‘Wat waren we toen gelukkig!’ Ze had het net zo goed hardop kunnen zeggen.

In het begin bleef ze altijd maar een halfuurtje of zo, lang genoeg voor een kopje thee, maar langer dan nodig was als het alleen maar was om de tijd te doden. Het was net alsof er altijd iets was wat ze me wilde vertellen maar waarvoor ze de moed niet kon opbrengen. Tot op zekere hoogte was ik blij toen ze me vertelde dat ze nu vriendinnen had met wie ze na haar werk kon uitgaan, dat ze, zoals ze zeggen, haar eigen leven begon te leiden. En ze had zich ook laten ontvallen dat een van die nieuwe vriendinnen een huisgenote zocht, voor een flat dicht bij het centrum. 'Dat zou leuk zijn,' zei ik. Er viel een stilte waarin ze zich leek af te vragen of ik het meende. Natuurlijk wist ze dat dat niet zo was. Hoe dan ook, daar had het bij kunnen blijven. Ze was tien dagen niet bij me op bezoek geweest toen ze een keer 's ochtends vroeg naar haar werk vertrok, op kousenvoeten de trap af met haar koffers, op weg naar de taxi die stond te wachten. In haar opwindning was ze de oude dame vergeten. Zou het echt zo simpel zijn geweest? Als haar iets was overkomen, dan zouden haar ouders, de politie, toch wel zijn langsgekomen... Dat zijn de gedachten die af en toe nog steeds door mijn hoofd spoken terwijl ik in deze papieren blader of kijk naar wat er in de tuinen gebeurt, het veranderende zonlicht, de herinnering aan de sproeier van een tuinslang...

De laatste keer dat ze bij me kwam, na een onderbreking van ongeveer een week, was het vlak na zevenen. Ik probeerde te doen alsof er niets aan de hand was. Terwijl ik naar haar toe schuifelde, zei ik: 'O, ben jij het.'

Ik wist mezelf ervan te weerhouden om te zeggen: 'En wat heb je allemaal uitgespookt? Ik heb me zorgen gemaakt.' Geen sprake van dat ik zoiets zou kunnen zeggen. Bij eerdere bezoeken was ze altijd rechtstreeks naar het fornuis gelopen om water op te zetten, maar deze keer bleef ze in de deuropening naar me staan kijken, zoals een fysiotherapeut dat misschien

zou doen, om te zien of er al vooruitgang zat in mijn mobiliteit. Dat is niet eerlijk. Ze stond alleen maar te wachten tot ik de vraag zou stellen die ik niet durfde te stellen: wanneer ga je verhuizen? Ze bood me de gelegenheid om terloops te klinken, onverschillig. ‘En, wat zal het zijn?’ vroeg ik net als anders. ‘Thee? Of heb je liever een glas sherry?’

Ze liep naar het fornuis en ik ging terug naar mijn stoel. ‘Ik heb wel zin in thee,’ zei ze.

En zo zaten we weer tegenover elkaar, elk met een mok thee in de hand.

‘Hoe bevalt Londen je nu na, hoe lang is het precies, twee maanden?’ Wat klonk ik toch beleefd, alsof ik op een cocktail-party met een onbekende praatte met wie ik niets gemeen had.

Het enthousiasme keerde terug. Ze leunde naar voren. ‘Ik heb echt heel leuke mensen leren kennen en we gaan samen uit en dat soort dingen.’

Ze klonk opgewonden alleen al omdat ze me dit kon vertellen. Toch kon ik de vragen nog steeds niet stellen: ‘Wat voor dingen, in godsnaam? Vertel. Hoe leuk zijn die mensen eigenlijk?’

‘Hoe gaat het met je ouders en dat eekhoornhatende broertje van je?’

‘O, goed hoor. Mijn moeder heeft het nog steeds over al die fantastische banen in Taunton die ze voor me in de krant heeft zien staan.’

‘Wat vindt je vader daarvan?’

‘O, hij zegt alleen maar: “Toe, schat, laat dat kind haar eigen weg zoeken.” Dat soort dingen. Mijn broertje is het wel met haar eens. Ik ben zijn huiswerkhulpje.’

‘Dat zal vast niet het enige zijn.’

Ze keek naar de tuin. ‘Natuurlijk niet.’

Ze zei het heel zacht, alsof ze niet goed wist of ze wel wilde dat ik het hoorde. Weer was ik degene die de stilte moest ver-

breken. 'Hoe gaat het op je werk? Verkoop je nog veel cosmetica-producten?'

Ze reageerde met een voor haar ongebruikelijk schouderophalen en gemompel. 'Ja hoor.'

Al die interessante nieuwe vriendinnen, dacht ik, met opwindende banen, die niet vastzaten achter toonbanken, niet de hele dag hoefden te smeren en snuiven. Misschien was de verbittering van mijn gezicht af te lezen.

Ze keek naar de boeken, zoals ze vaak deed, alsof het een vreemde wereld was die niets met haar te maken wilde hebben. Toen zei ze het. 'Na het leven dat u hebt geleid en al die boeken en Afrika en zo, de wereld rondreizen. Dan denkt u vast dat wat ik doe nogal stom en zinloos is, hè? Ik bedoel, u vindt vast dat ik mijn best moet doen om iets van mijn leven te maken.'

Hoe ver bezijden de waarheid was dat! Wat voor uitdrukking had ik op mijn gezicht gehad, *hád* ik op mijn gezicht? Een afgestobde oude vrouw, met een gezicht vol rimpels en chagrijn en zelfmedelijden, gewoon overal rimpels, van links naar rechts en van boven naar beneden. Ik kan tegenwoordig onmogelijk nog iets van vreugde of genegenheid uitdrukken, van openheid van geest. Mijn ogen staren me aan vanuit de spiegel. De belangstelling zou net zo goed vijandigheid kunnen zijn. In die laatste jaren in de bibliotheek heb ik mezelf eens 'stuk chagrijn' horen noemen. Ik had niets gezegd of gedaan waar ik dat aan verdiende, had alleen maar gestaan op een efficiënte afdeling, op de handhaving van een routine. Het kwam door de afkeurende uitdrukking op mijn gezicht. En nu had Sally die ook bij me waargenomen.

'Hoe kom je erbij, Sally, zoiets zou ik nooit denken. Wat je ook doet, ik weet zeker dat je het goed zult doen.' Ik zweeg even. 'Je ouders zullen altijd erg trots op je zijn.'

Ze dronk haar thee op en stond op om weg te gaan, met haar

gedachten al ergens anders. Ze wierp nog een laatste blik op de boekenplanken en vertrok. Maar die openhartige glimlach ten afscheid, die simpele liefdevolle vriendelijkheid erin, was nog net als anders. Kon er op deze wereld iets zijn, dacht ik, wat minder stom en zinloos was dan dat?

En zo zit ik hier op deze avond, halverwege de zomer, met deze mappen op schoot, terwijl ik denk aan Sally, me afvraag hoe ik haar ooit over Afrika zou kunnen vertellen, kijk naar de schaduwen die zich uitbreiden over de gazons en struiken, luister naar de vogels, de vage geur van gemaaid gras opsnuif en af en toe, hier en daar, wat woorden, een zin, toevoeg. Waar ben je, Sally, wat is er van je geworden? Het zijn de schaduwen die ik over het gras zie bewegen, niet de zon... Ik weet zeker dat hier, in deze mappen, ergens, slangen en olifanten ter sprake zullen komen.

ISBN 978 90 414 1566 0

© 2009 Charles Chadwick

© 2011 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Marja Borg

Oorspronkelijke titel *Letter to Sally*

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Tuba Eren

Foto auteur Robert Farquhar-Thomson

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen